

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

УДК: 138.148

В.В. Козик, В.В. Войцеховська, А.В. Симак
Національний університет “Львівська політехніка”

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АКРЕДИТАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Козик В.В., Войцеховська В.В., Симак А.В., 2013

Розглянуто проблематику стану акредитації вищої освіти у розвинених країнах Європи та США та вивчається їх досвід для України. Наведено оцінку освітніх процесів в Україні та чинників, що стримують їх розвиток. На основі аналізу сучасного стану галузі вивчаються можливості та перспективи щодо її інтеграції до європейського освітньо-наукового простору.

Ключові слова: вища освіта, акредитація, інформаційна система, університет, Болонська система, моніторинг освітніх процесів.

V.V. Kozyk, V.V. Voytsekhovska, A.V. Symak
Lviv Polytechnic national University

FOREIGN EXPERIENCE OF HIGHER EDUCATION ACCREDITATION FOR UKRAINE

© Kozyk V.V., Voytsekhovska V.V., Symak A.V., 2013

The article deals with issues of higher education accreditation in the developed countries of Europe and the United States, their experience is studied for Ukraine. The evaluation of educational processes in Ukraine is made along with factors that determine its development. Based on the analysis of the current state of the study field opportunities and prospects of the industry for its integration into global and european educational and scientific area.

Key words: higher education, accreditation, university, informational system, Bologna system, education processes monitoring.

Постановка проблеми. Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що роль акредитації вищої освіти як одного із видів забезпечення якості процесу надання навчальних послуг зростає. Про це свідчить досвід таких високорозвинених країн як США, Канади, Франції, Німеччини, адже без належного забезпечення якості навчання неможливо досягти успішного майбутнього нації та держави.

У більшості країн світу функції акредитації вищої освіти виконують державні органи влади, зокрема такі, як Міністерство освіти.

Європейський підхід до забезпечення якості та акредитації вищої освіти можна охарактеризувати значним рівнем централізації та визначною роллю держави у ній. У більшості країн Європи держава фінансує вищу освіту та відповідно контролює її якість. Проте у 80-х роках минулого століття низка національних систем вищої освіти зазнала значних змін. Змінилася соціально-економічна ситуація в Європі та світі, зумовила появу нових вимог до вищих навчальних закладів. Подальша глобалізація та посилення конкуренції на міжнародній арені лише прискорила ці процеси, отже, виникає потреба оцінювання діяльності вищих навчальних закладів, а відтак їх акредитації [1].

У США, однак, процес забезпечення якості є незалежним від уряду та виконується приватною неурядовою організацією – Радою із акредитації вищої освіти (СНЕА) [2].

Мета дослідження – розглянути проблематику у сфері акредитації вищої освіти в Україні та проаналізувати досвід високорозвинених країн Європи та світу, які могли б бути прикладом для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу останніх публікацій із цієї проблематики свідчать, що, незважаючи на прийняття Україною Болонського процесу, який має на меті зближення та гармонізацію систем освіти країн – членів Європи, існують свої особливості щодо інтеграції нашої держави у європейський, а відтак світовий освітній простір. Особливу роль тут відіграє соціально-економічний стан нашої держави, тенденції глобалізації, міжнародної конкуренції тощо [11]. На відміну від країн – членів ЄС, Україна, яка до 90-х років ХХ ст. була в складі Радянського Союзу, мала централізовану систему оцінювання процесів, які пов'язані із вищою освітою. Після розпаду СРСР виникла потреба реформування освітньої системи та швидкої її реорганізації. Це призвело, своєю чергою, до низки колізій, адже не завжди було однозначним трактування іноземної термінології, дуже часто один і той самий термін мав різне значення у різних країнах экс-СРСР. Приєднавшись до Європейського наукового простору та ратифікувавши Болонську Декларацію, Україна заявила про свій вибір, однак за такий короткий час важко подолати ментальні та законодавчі розбіжності, здійснити повну гармонізацію законодавчої бази тощо.

Постановка цілей. Мета роботи – вивчити зарубіжний досвід у сфері акредитації вищої освіти, новітніх тенденцій, його узагальнення та використання найкращих практик для України. Своєю чергою, робота має на меті дослідити можливі перешкоди та обмеження на шляху до інтеграції вищої освіти України у європейський та світовий освітні простори.

Виклад основного матеріалу. За загальноприйнятим визначенням акредитація у сфері вищої освіти визначається як колегіальний процес, що ґрунтується на самоакредитації та експертній оцінці з метою поліпшення якості навчання. Фахівці оцінюють якість установи або вибрану академічну програму і допомагають викладачам і співробітникам у її поліпшенні.

Університети можуть відрізнятися між собою не лише у межах Євроспільноти, а й між різними науковими секторами у межах однієї країни. Крім того, потреби трьох рівнів вищої освіти є різними. Три рівні вищих навчальних закладів звертаються до оцінки моделей, ґрунтуються на різних підходах.

Рівень I (бакалавр або його еквівалент): потрібно зацентувати увагу на чіткості навчальної програми (з точки зору її основи, яка б характеризувала культуру, знання та навички, цільові рівні, компетенції та професійні завдання, передбачених національним та міжнародним бенчмаркінгом, якщо такі є) та на організаційних аспектах.

Рівень II (магістр або його еквівалент): необхідно брати до уваги той факт, що зміст навчання спрямований на значну специфіку (професійну або дослідницьку) цілей університету. Саме тому переважна більшість міжнародних заходів з обміну студентами повинна бути сконцентрована на цьому рівні.

Рівень III (доктор): повинен ґрунтуватися на здатності забезпечити помітно науково-орієнтоване середовище навчання. Він повинен бути тісно пов'язаний з оцінкою науково-дослідної діяльності навчальних закладів.

Це означає, що оцінка цілей та критеріїв, які були б добре диверсифіковані, але мають загальну вимогу, розроблення і остаточне рішення з кожного курсу навчання повинні ґрунтуватися на дуже вузькому остаточному наборі ключових аспектів якості. Останні повинні бути обрані в такий спосіб – у ясній і легко впізнаваній манері, яка відображає саму “серцевину” якості освітньої діяльності. Йдеться не про якість викладання окремих викладачів, не про якість формальних

управлінських процедур, а саме про загальну якість колективних зусиль, які охоплюють кілька напрямків навчального процесу.

Після розгляду загальних принципів доцільно спробувати визначити “мінімальний набір” бажаних характеристик, які повинні бути присутніми в моделі оцінки I і II рівня програм. Визначення “мінімального набору” оцінкових показників, які б підходили для програм першого і другого рівнів, загальний для усіх країн, а також усіх наукових секторів, необхідно вважати резонною і досяжною ціллю. Такі “мінімальні набори” можуть стимулювати дискусію щодо визначення якості у сфері вищої освіти та підтримувати розвиток загальних методологічних рамок і загальних критеріїв якості для порівняльних оцінок у межах міжнародних програм вищої освіти.

Основна мета програми передбачає її здатність формулювати зовнішню та внутрішню політики для забезпечення ефективності навчання:

- окреслення цілей навчання;
- залучення більшості студентів для досягнення встановлених цілей.

Відповідно до цієї політики, якість повинна бути інтерпретована у таких аспектах, як:

- актуальність мети;
- придатність для означених цілей [11].

У той самий час внутрішня політика забезпечення якості освіти не повинна обмежуватись вузькою перспективою і повинна бути зорієнтована на стратегічні завдання.

У центрі уваги проведення зовнішньої оцінки повинні бути:

- показники з підсумковими функціями: зокрема, показники прогресування успіху студентів і випускників та їх працевлаштування;
- судження експертів про результати навчання.

Організаційна система, яка є доволі варіативною і завжди розробляється на кількох рівнях (програма факультету, університету), повинна бути залишена у вільному форматі та оцінюватися з погляду її придатності щодо підтримки дій, які впливають на ефективність якості освіти. Отже, організаційна система повинна ґрунтуватися на таких засадах:

- її функціонування має бути абсолютно прозорим;
- мають бути чітко визначені особи або групи осіб (комітети), які нести відповідальність за якість і виконання усіх питань, що стосуються навчальної програми;
- працівники повинні виконувати свої обов’язки професійно і вчасно;
- посадові інструкції повинні бути розроблені у відповідній і доступній формі.

Інакше кажучи, ефективність цієї організаційної системи повинна бути документально підтверджена та свідчити про її результативність.

Також пропонується дещо змінити саму філософію самооцінки. З цією метою потрібно відмовитись від періодичних звітів і прийняти методіку постійного моніторингу якості навчального процесу. Для цього потрібно запровадити комп’ютеризований збір інформації щодо кількісних та якісних параметрів навчального процесу, що дасть змогу керівництву університетів та зовнішнім оцінювачам контролювати навчальний процес та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Сьогодні навчальні заклади мають певне комп’ютерне забезпечення, що уможлиблює деякою мірою моніторити якість навчального процесу. Проте, як було сказано вище, з метою поліпшення якісних показників навчання існуюче комп’ютерне забезпечення можна значно удосконалити і розширити, тобто створити так звану “інформаційну модель”.

Ця “інформаційна модель” може бути створена силами університету відповідно до його потреб та за участі і активного обговорення працівниками і студентами ВНЗ.

Отже, акредитація є невід’ємною частиною системи вищої освіти. Наша система складається з державних і приватних установ з широким спектром видів та місій, від національних дослідницьких університетів і регіональних загальноосвітніх закладів до гуманітарних коледжів тощо.

Цікавим є досвід США щодо процесу забезпечення якості, який є незалежним від держави як у європейських країнах, та виконується приватною неурядовою організацією – Радою із акредитації

вищої освіти (CHEA). Ця неурядова організація була заснована у 2008 р., випускає Міжнародний довідник, де міститься контактна інформація про майже 467 органів забезпечення якості освіти, акредитації та Міністерств освіти у 175 країнах світу. Своєю чергою, організація акредитує 3000 навчальних закладів та близько 19 000 навчальних програм у США і включає приблизно 80 акредитаторських організацій.

У Франції ж основним органом, що здійснює акредитацію вищої освіти, виступає Міністерство національної освіти. У межах Болонської системи відбувається взаємне визнання та акредитація учених ступенів. У той час, як вищі навчальні заклади видають дипломи, тільки міністерство може присуджувати звання. Це головний рівень акредитації, який автоматично присуджується державними університетами. Загалом у Франції існують такі головні рівні акредитації вищої освіти:

- акредитація за візою: акредитація другого рівня;
- акредитація визнання: акредитація третього рівня.

У деяких галузях освіти з метою акредитації міністерство має прийняти офіційні рекомендації від спеціальних органів. Так, основним органом, який здійснює акредитацію інженерних спеціальностей Франції, є СТИ (Commission des Titres d'Ingénieur) – незалежна організація, заснована ще у 1934 році, яка є повноправним членом European Higher Education Area (Європейський простір вищої освіти).

Проте тут також існують певні винятки. Так, французькі освітні заклади, переважно великі Школи Бізнесу, шукають нефранцузької акредитації. До них належать, наприклад, Асоціація з розвитку університетських шкіл бізнесу, Асоціація МВА, Європейський фонд розвитку менеджменту, Європейська система поліпшення якості, престижніші EFMD-програми системи акредитації тощо [3, 4].

Заслугує на увагу також німецька система акредитації освіти. Традиційно вища освіта в Німеччині є безкоштовною, отже фінансується державою. Держава здійснює і моніторинг вищої освіти. Через загострення конкуренції, викликані як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, виникла необхідність в оцінюванні якості, наданні достовірної інформації і всебічному задоволенні потреб студентів, їх батьків, роботодавців та інших зацікавлених осіб і організацій. Першим етапом процедури оцінювання в Німеччині є самодослідження навчальних закладів, подальшого осмислення їх сильних та слабких сторін. На другому етапі до оцінювання залучають незалежних експертів. Акредитація передбачає видачу сертифіката, який підтверджує відповідність певним стандартам якості. Вона ґрунтується на процедурі оцінювання, яка застосовується до навчальних програм чи інституту, і видається на обмежений термін.

Основною тут є Конференція міністрів освіти і культури земель у Федеративній Республіці Німеччина (Kultusministerkonferenz або КМК), яка була заснована у 1948 р. за угодою між державами Федеративної Республіки Німеччини. Серед її основних обов'язків є забезпечення розвитку якості та наступності в системі вищої освіти. У Німеччині програми бакалаврів і магістрів повинні бути акредитовані відповідно до постанови Kultusministerkonferenz [5].

З 2001 р. інституційну акредитацію приватних і релігійних університетів проводить Німецька рада з науки і гуманітарних наук (Wissenschaftsrat), що була заснована 5 вересня 1957 року.

Фонд з акредитації освітніх програм в Німеччині або Рада з акредитації були створені внаслідок резолюції КМК 15 жовтня 2004 р. Рада з акредитації встановлює принципи і критерії для акредитації освітніх програм усіх рівнів, що здійснюють вісім сертифікованих агенств [6].

В Україні акредитація вищої освіти здійснюється Міністерством освіти і науки України відповідно до чотирьох основних рівнів. Законодавство України про вищу освіту ґрунтується на Конституції України і складається з законів України “Про освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про вищу освіту” та інших нормативно-правових актів і знаходиться повністю у компетенції держави [7, 9]. Це призводить до значної централізації та бюрократизації цього процесу.

Висновки. Отже, із аналізу світового досвіду можна зробити висновок, що реформування системи акредитації та якості вищої освіти в Україні з метою її інтеграції у світовий простір вимагає виконання низки завдань у таких напрямках: удосконалення системи державної атестації та ліцензування; децентралізація процесу акредитації та ліцензування; запровадження так званої “інформаційної системи”, яка б враховувала потреби конкретного університету; поліпшення структури та критеріїв роботи ДЕК; оптимізації мережі вищих навчальних закладів із збереженням диверсифікації; створення як урядових, так і неурядових організацій з метою моніторингу процесу вищої освіти в Україні тощо.

Перспективи подальших досліджень. Цілком очевидно, що для досягнення поставленої мети – гармонізації та зближення систем вищої освіти європейських країн у межах Болонської угоди, з метою створення єдиного конкурентоспроможного простору вищої освіти Україні потрібні нові рішучі кроки у цьому напрямку. Держава є першорядною ланкою цього процесу. Гармонізація законодавства у цій галузі є дуже важливим аспектом, не менш важливим тут є також фінансування цього процесу. До того ж важливу роль у цьому процесі повинні відігравати університети, адже не лише зовнішнє оцінювання, а й внутрішній моніторинг набуває дедалі важливішого значення. Тут потрібно виділити так звані програми міжнародних обмінів викладачами та студентами з метою обміну досвідом та найкращими практиками у сфері оцінювання процесу якості вищої освіти. До того ж подальшого обговорення на державному рівні потребують питання загального розуміння термінології та стандартів акредитації. Необхідно визначитися із напрямками обліку вхідних та вихідних процесів, а також аспектів, пов’язаних із методикою їх визначення.

1. Helena Sobkova "Higher Education in Europe" Volume 27, Issue 3, 2002. 2. www.chea.or.; 3. *The Chronicle of higher education/ february 2013/Obama's Accreditation Proposals Surprise Higher Education Leaders, Eric Kelderman, February 13, 2013.* 4. "Grande école"/ French to English translation by CollinsDictionary.com./Collins English Dictionary – Complete & Unabridged 11th Edition. Retrieved November 02, 2012. 5. OECD, *Evaluation and the Decision Making Process in Higher Education: French, German and Spanish Experiences*, 2008. 6. Kultusministerkonferenz. *Ländergemeinsame Strukturvorgaben gemäß § 9 Abs. 2 HRG für die Akkreditierung von Bachelor- und Masterstudiengängen.* October 10, 2003, amended September 18, 2008. 7. *Resolution of the Standing Conference of the Ministeries of Education and Cultural Affairs of the Federal Republic of Germany of December 16, 2004. Agreement on the Foundation "Foundation: Accreditation of Study Courses in Germany.* 8. ЗУ "Про вищу освіту" // *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* – 2002. – № 20. – С. 134. 9. "Accreditation models in higher education" *European Network for Quality Assurance in Higher Education 2004, Helsinki.* 10. Шаповалов А. *Євроінтеграція та освітянські реалії в Україні / А.П. Шаповалов // Вища освіта України, 2008. – №1 (28). – С. 233–240.* 11. www.vnz.org.ua/zakonodavstvo. 12. Council of Europe and UNESCO "The Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region", Lisbon 8–11 April 1997.